

Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler

Editör: Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN

3. Baskı

Editör: Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN

BEŞERİ COĞRAFYADA ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLER

ISBN 978-605-318-748-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Aralık 2016, Ankara

3. Baskı: Mart 2022, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bilim kavramı, bilgiye içkin metodolojik bir üretimi ifade eder. Bu bağlamda, sosyal bilimi bilimsel yapan da araştırma metodolojisidir. Sosyal bilimler çatısı altında yer alan coğrafya disiplininin önemli analiz ve bilimsel üretimlerle, kadim tarihinden günümüze kadar gündelik yaşama katkıda bulunması, süregelen stratejik bilimsel bilginin üretim mekanizması olarak coğrafyanın önemini artırarak devam ettirmiştir.

Coğrafya disiplini, gelişkin dünya ülkelerindeki uygulamalarda olduğu gibi, Türkiye’de de Edebiyat fakülteleri bünyesinde fiziki ve beşeri coğrafya alt bilim dalları olarak faaliyet göstermektedir. Eğitim fakültelerinde ise, coğrafya bilimine içkin öğretim süreci pedagoji destekli bir eğitimi de kapsamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’deki akademik coğrafya disiplininin kapsam ve alt bilim alanları, Üniversiteler Arası Kurul (UAK) tarafından; beşeri, fiziki ve coğrafya eğitimi olmak üzere, üç alt bilim alanı şeklinde belirlenerek yürütülmektedir.

Coğrafyada üç bilim alanında yürütülen metodolojik yaklaşım ve teknik uygulamalar, özellikle fiziki coğrafya alt disiplin dalının fiziksel ve deneysel yaklaşımlarla bilimsel bilgiye ulaşma çabası daha çok fen ve doğa bilimleri ile ilişkisellik tabiatına sahip olduğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen ortak araştırmalar ve teknik uygulamalar da bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Diğer bir ifadeyle, fiziki coğrafyada da, tıpkı fen ve doğa bilimlerinde olduğu gibi, özne olan doğa veya çevredir. Dolayısıyla fiziki coğrafyada uygulanan metodolojik yaklaşımlar, tıpkı fen ve doğa bilimlerinde olduğu gibi, insanın doğaya ve çevresel faktörlere karşı yürüttüğü bilimsel mücadele sürecini içermektedir. Böylelikle, konforlu bir yaşama için uygulamaları hayata geçirebilmek için de bilimsel bilgi ve teknik üretimlerin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Beşeri coğrafyada gerçekleştirilen araştırmalarda ise; özne, çevre ya da doğa değil, tam aksine İnsandır. Bu bağlamda, sosyal bilimlerin diğer birçok alanında olduğu gibi, beşeri coğrafyada da gerçekleştirilen araştırmalarda, insana içkin analiz, çözümleme ve anlamlandırılmalar, başta sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi olmak üzere, birçok sosyal bilim alanlarıyla karşılıklı bir bağıntıya sahiptir. Beşeri coğrafyanın, özellikle sosyal bilimlerin metodolojik yaklaşımlarından yararlanması, benzer şekilde, coğrafya eğitimi alanında kullanılan yöntem ve tekniklerin de bu minvalde olması, temel eksende güçlü bir paydaşlık oluşturmakta ve coğrafya disiplininde iki ayrı metodolojik araştırma kitabının hazırlanmasında temel gerekçelerden biri olmuştur. Ayrıca, coğrafya disiplininin geniş içeriği ve kapsamlı metodolojik yaklaşımları da hesaba katıldığında, beşeri temalara içkin metodolojik yaklaşım ve süreçleri içeren bir kaynak eser olarak tasarlanmış ve “Beşeri

Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler” adıyla hazırlanarak, siz değerli okurların hizmetine sunulmuştur.

Bu kitap, başta beşeri coğrafya olmak üzere, sosyal bilimlerin çeşitli alt disiplinlerinin hemen tüm alanlarında, hem lisans düzeyinde başvurulacak bir kaynak kitap, hem de gerçekleştirilecek bilimsel araştırmalar için, yararlanılacak yöntem ve tekniklerin nasıl kullanılacağı ve bilimsel bir çalışmada ne tür aşamaların takip edileceği, sistematik ve anlaşılır bir şekilde açıklanmıştır.

Kitabın birinci bölümünü, bilimsel araştırmaya ilişkin temel hazırlık ve işlem basamaklarını oluşturmaktadır. İkinci bölümde, araştırmada kullanılan örneklem ve örnekleme yöntemleri, üçüncü ve dördüncü bölümlerde nicel araştırmalar ve istatistiksel uygulamalar işlenmiştir. Beşinci ve altıncı bölümlerde nitel araştırmalarda verilerin temini ve kullanılması ile neoklasik paradigmanın coğrafyadaki yansımaları açıklanmıştır. Yedinci bölüm klasik paradigmalar, sekizinci bölümde kent araştırmaları ve dokuzuncu bölümde insan- çevre araştırmalarında başvuru- lan saha tekniklerine yer verilmiştir. Onuncu bölümde bölgesel araştırmalar, onbir ve on ikinci bölümlerde turizm araştırmaları ve kırsal arazi kullanımı ve yararlanılan tekniklerinden oluşmaktadır. On üçüncü bölümde Coğrafi Bilgi Sistemleri uygulamaları ve teknik analizler, on dört ve on beşinci bölümlerde nicel ve nitel araştırmalarda güvenilirlik- geçerlilik ve etik kavramları üzerinde durulmuştur. On altıncı bölümde ise, akademik çalışmalarda yazım aşaması ve raporlaştırma konusuna yer verilmiştir.

Beşeri coğrafyanın çeşitli alanlarında akademik çalışmalar yürüten değerli meslektaşlarımızın, bilimsel çalışmanın temel gerekliliklerinden biri olan “metodolojik süreç ve uygulamalar”ın, beşeri coğrafya alanına ilişkin örneklem temelli bölümler hazırladıkları bu çalışmanın, tüm okurlara yararlı olması dileğiyle...

Ankara- 2016
Nurettin ÖZGEN

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN

- 1. Bölüm: Bilimsel Araştırmanın Temelleri Üzerine**
Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN - Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9191-1579
- 2. Bölüm: Coğrafya Araştırmalarında Örneklem ve Örnekleme Yöntemleri**
Prof. Dr. Ayşegül ALAZ ŞEYİHOĞLU - Trabzon Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8143-3753
Doktora Öğrencisi İbrahim Emrah ÖZGÜRBÜZ - Atatürk Üniversitesi
- 3. Bölüm: Nicel Araştırmalar**
Prof. Dr. İlhan TURAN - Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5690-8550
- 4. Bölüm: Nicel Araştırmalarda Uygulamalı İstatistiksel Analizler**
Prof. Dr. Ersin Kaya SANDAL - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6969-1570
- 5. Bölüm: Nitel Araştırmalarda Verilerin Toplanması ve Analizi**
Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN - Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9191-1579
- 6. Bölüm: Neo-Klasik Paradigmalar ve Coğrafya Bilimine Etkileri**
Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN - Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9191-1579
- 7. Bölüm: Klasik Paradigmalar ve Coğrafyadaki Etkileri**
Arş. Gör. Ramazan OKUDUM - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2115-997X
Doç. Dr. Mehmet ŞEREMET - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3416-4794
Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1682-7438
- 8. Bölüm: Kentsel Araştırma Yöntemleri**
Prof. Dr. Meryem HAYIR KANAT - Yıldız Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3190-3144
Doç. Dr. Arife KARADAĞ - Ege Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6489-5569

9. Bölüm: İnsan-Çevre Araştırmalarında Başlıca Saha Teknikleri

Doç. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY - *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0338-1366

Prof. Dr. Nevzat GÜMÜŞ - *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-4144-9990

10. Bölüm: Bölgesel Analizler

Prof. Dr. Emin TOROĞLU - *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-7512-273X

Arş. Gör. Ömer KAYA - *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-2102-5488

11. Bölüm: Turizm Coğrafyası Çalışmalarında Örnek Olay Araştırması

Doç. Dr. Mehmet ŞEREMET - *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-3416-4794

Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU - *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-1682-7438

12. Bölüm: Kırsal Arazi Kullanımı ve Planlaması

Prof. Dr. Sedat BENEK - *Harran Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-5221-9683

13. Bölüm: CBS Uygulamaları ve Örnek Analiz Teknikleri

Doç. Dr. Kerime KARABACAK - *Ankara Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9679-855X

14. Bölüm: Nicel Araştırmalarda Güvenirlik - Geçerlilik ve Etik

Prof. Dr. Ersin Kaya SANDAL - *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-6969-1570

15. Bölüm: Nitel Araştırmalarda Güvenirlik - Geçerlilik ve Etik

Prof. Dr. Necati TOMAL - *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

16. Bölüm: Akademik Çalışmalarda Yazım Aşaması ve Raporlaştırma

Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT - *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-7853-653X

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM

BİLİMSEL ARAŞTIRMANIN TEMELLERİ ÜZERİNE

Bilim ve Bilimsel Araştırma	2
Coğrafya Bilimi ve Metodolojik Gelişimi	7
Bilimsel Araştırmanın Süreçleri	11
Problem.....	11
Amaç	11
Önem	12
Kuramsal Çerçeve.....	13
Kapsam	14
Sayıltı ve Sınırlılık	14
Hipotez	16
Metot	18
Evren ve Örneklem	19
Veri Toplama Aracı ve Kullanılan Teknikler.....	20
Uygulama.....	20
Kaynakça.....	24

2. BÖLÜM

COĞRAFYA ARAŞTIRMALARINDA ÖRNEKLEM VE ÖRNEKLEME YÖNTEMLERİ

Evren	26
Örneklem	28
Örnekleme	28
Örnekleme Yöntemleri	33
Örneklem Büyüklüğü	43
Kaynakça.....	50

3. BÖLÜM

NİCEL ARAŞTIRMALAR

Giriş.....	52
Tarama Araştırması.....	52
İlişkisel Araştırma	61
Nedensel Karşılaştırma Araştırmaları	65
Deneysel Araştırma.....	69
Meta-Analiz.....	75
Kaynakça.....	81

4. BÖLÜM

NİCEL ARAŞTIRMALARDA UYGULAMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Giriş.....	85
Temel Kavramlar	85
Parametrik ve Parametrik Olmayan Testler.....	88
Parametrik ve Parametrik Olmayan Merkezi Eğilim Ölçüleri	90
Parametrik ve Parametrik Olmayan Dağılım Ölçüleri.....	96
Korelasyon.....	102
Regresyon	110
Varyans Analizi.....	126
T-Testi	141
Hiyerarşik Kümeleme Analizi.....	146
Diskriminant Analizi	150
Ki-Kare Testi	151
Man-Whitney U Testi	154
Kruskal-Wallis H Testi.....	155
Wilcoxon İlişkili Sıralı Örneklem Testi	155
Kaynakça.....	156

5. BÖLÜM

NİTEL ARAŞTIRMALARDA VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Giriş.....	158
Verilerin Toplanması.....	159
Görüşme	160
Gözlem.....	170
Nitel Veri Analizi	180
Kavram Ağları ve Haritaları.....	193
Kaynakça.....	196

6. BÖLÜM

NEO-KLASİK PARADİGMALAR VE COĞRAFYA BİLİMİNE ETKİLERİ

Giriş.....	200
Paradigmaların Coğrafya Bilimindeki Yansımaları	202
Radikal/Marksist Coğrafya	218
Feminist Coğrafya	225
Postmodernizm ve Coğrafya	230
Hümanist Coğrafya	235
Fenomenoloji	238
Siber Coğrafya	242
Askeri Coğrafya & Militarizmin Coğrafyası.....	248
Davranışsal Coğrafya.....	255
Kaynakça.....	260

7. BÖLÜM

KLASİK PARADİGMALAR VE COĞRAFYADAKİ ETKİLERİ

Giriş.....	268
Coğrafya'da Paradigmalar.....	269
Ampirizm	271
Pozitivizm.....	272
Varoluşçuluk	276
İdealizm	277
Pragmatizm	278
Realizm	278
Yapısalcılık-post Yapısalcılık.....	279
Kaynakça.....	282

8. BÖLÜM

KENTSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Giriş.....	286
Kent Coğrafyası Araştırmalarının Tarihsel Evrimi.....	287
Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım: Kentsel Ekoloji	292
Kentsel Mekan / Ekosistem Analizleri ve Coğrafya.....	299
Kaynakça.....	306

9. BÖLÜM

İNSAN-ÇEVRE ARAŞTIRMALARINDA BAŞLICA SAHA TEKNİKLERİ

Giriş.....	310
Üç İnsan-Çevre Problemi.....	315
Hareketlerin (Akışların) ve Bağlantıların Ölçülmesi.....	316
Sınırların ve Kategorilerin (Sınıfların) Değerlendirilmesi.....	322
İnsan Etkilerinin Ölçülmesi.....	325
Sonuç.....	329
Kaynakça.....	335

10. BÖLÜM

BÖLGESEL ANALİZLER

Giriş.....	337
Ekonomik Temeller.....	338
Çarpan Etkisi.....	339
Girdi-Çıktı Analizleri.....	340
Yığılma (Uzmanlaşma) ve Kümelenme Analizleri.....	344
Sonuç.....	351
Kaynakça.....	353

11. BÖLÜM

TURİZM COĞRAFYASI ÇALIŞMALARINDA ÖRNEK OLAY ARAŞTIRMASI

Giriş.....	356
Örnek Olay İncelemesi.....	360
Örnek Olay İncelemesinin Temel Özellikleri.....	361
Örnek Olay İncelemesinin Sahip Olduğu Avantajlar ve Dezavantajlar.....	363
Örnek Olay Araştırmasında Araştırma Sorularının Tasarlanması.....	365
Örnek Olay Çalışmasında Yöntem ve Teknikler.....	366
Kaynakça.....	369

12. BÖLÜM

KIRSAL ARAZİ KULLANIMI VE PLANLAMASI

Giriş.....	372
Arazi ve Arazi Kullanımının Ana Unsurları.....	374
Arazi Kullanımında Coğrafi Planlama.....	379
Arazi Kullanımı Araştırmalarının Ana Faaliyetleri.....	384
Arazi Kullanımı ve Planlanmasında Kullanılan Yöntem ve Teknikleri.....	392
Ortofoto Kullanarak Arazi Kullanım Alanlarının Belirlenmesi.....	392
Uydu Görüntüsü/Hava Fotoğrafı Kullanarak Arazi Kullanım Alanlarının Belirlenmesi.....	395
Uzakta Algılama Yöntemiyle Arazi Kullanım Alanlarının Belirlenmesi.....	401
Destekleyici Veriler Yardımıyla Arazi Kullanım Alanlarının Belirlenmesi.....	407
Kaynakça.....	408

13. BÖLÜM

CBS UYGULAMALARI VE ÖRNEK ANALİZ TEKNİKLERİ

Coğrafi Bilgi Sistemleri Nedir?.....	412
Veri, Veri Yapısı, Veri Tabanı ve Önemi	414
CBS'de Mekânsal Analizler	416
Ağ Analizleri	421
Enterpolasyon	424
Yüzey Analizleri.....	429
Modellemeler	434
Kaynakça.....	440

14. BÖLÜM

NİCEL ARAŞTIRMALARDA GÜVENİRLİK - GEÇERLİLİK VE ETİK

Giriş.....	444
Nicel Araştırmalarda Güvenirlik.....	444
Nicel Araştırmalarda Geçerlik.....	446
Bilimsel Araştırmalarda Etik.....	449
Kaynakça.....	452

15. BÖLÜM

NİTEL ARAŞTIRMALARDA GÜVENİRLİK - GEÇERLİLİK VE ETİK

Giriş.....	454
Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik.....	454
Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik Kavramlarının Yeri	454
Nitel Araştırmalarda Güvenirlik	460
Nitel Araştırmalarda Güvenirliği ve Geçerliği Artırmaya Yönelik Tedbirler	464
Nitel Araştırmalarda Etik	466
Etik ve Bilimsel Etik	466
Nitel Bilimsel Araştırmanın Aşamalarına Göre Etik Sorunlar.....	469
Bilimsel Etiğe Aykırı Davranışlara Yönelik Yaptırımlar ve Uygulamalar.....	475

Bilimsel Araştırmalarda Etik Sorunlarının Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler ve Çözüm Önerileri	477
Kaynakça.....	480

16. BÖLÜM

AKADEMİK ÇALIŞMALARDA YAZIM AŞAMASI VE RAPORLAŞTIRMA

Giriş.....	484
Bulgular	485
Tartışma ve Sonuç	485
Kaynakça.....	486
Başlık.....	487
Özet	487
Yazım ve Kaynak Gösterme Formatları.....	488
Bilimsel Araştırmalarda Dil	493
Edit ve Proofreading	494
Kaynakça.....	495

1. BÖLÜM

BİLİMSEL ARAŞTIRMANIN TEMELLERİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN
Ankara Üniversitesi

Kazanımlar

Bu bölümün sonunda okuyucu/araştırmacı;

- Bilimin ve bilimsel araştırmanın mantığını anlayacak,
- Bilgiyi ve bilgi türlerini tanımlayabilecek,
- Coğrafya biliminin metodolojik gelişimini kavrayacak,
- Bilimsel bir araştırmanın metot ve süreçlerini öğrenecektir.

İçindekiler

- Bilim ve bilimsel araştırma
- Problem
- Amaç
- Önem
- Kuramsal çerçeve
- Kapsam
- Sayıltı ve sınırlılık
- Hipotez
- Metot
- Evren ve örneklem
- Uygulama
- Bilimsel araştırmanın metodolojik gelişim süreçleri